

Til leseren

I juli 2009 var det ti år siden Norge ratifiserte Europarådets rammekonvensjon om beskyttelse av nasjonale minoriteter. For Norges vedkommende gjelder konvensjonen fem minoriteter, medregnet kvenene. Spesialtemaet i vårt nye nummer er en granskning av konvensjonens betydning. Da avtalen trådte i kraft i 1999, var forventningene store. Kvenenes rettslige stilling, som man hadde opplevd som uklart, ble endelig tydelig; de er uomtvistelig en nasjonal minoritet. Krav om språklige og kulturelle samfunnstjenester fikk med ratifiseringen av konvensjonen ny tyngde. Den internasjonale konvensjonen forplikter en medlemsstat til å ta innholdet i konvensjonen inn som en del av det nasjonale lovverket. I tvistespørsmål står rammekonvensjonen over den nasjonale lovgivning. Europarådet følger med på om avtalen overholdes; en medlemsstat må regelmessig rapportere om tiltak som gjøres for å iverksette konvensjonen. Minoritetene kan også selv sende sine egne rapporter direkte til rådet. Mange tilsagn og muligheter, men er de blitt virkelighet?

Forfatterne i vår temabaserte del gir forskjellige svar på spørsmålet om hvordan konvensjonen i løpet av ti år har påvirket kvenenes situasjon. Statssekretær Raimo Valle skriver om statens tiltak for å beskytte og fremme kvensk kultur. Egil Sundelin gir en oversikt over konvensjonens viktigste innhold og iverksettelsen av det. Bjørnar Seppola drøfter hvorvidt rammekonvensjonen gir tilstrekkelig beskyttelse mot at kvenkulturen dør ut. Eira Söderholm presenterer universitetsundervisning i kvensk språk og kultur som en del av en revitalisering av språket.

Mellom de andre artiklene i dette nummeret er det et stort spenn i tid og rom.

Teemu Ryymin og Per Pippin Aspaas belyser i sin artikkel *Kvenbegrepet hos Henrik Gabriel Porthan* kulturhistorie om bruk og betydning av betegnelsen kven på 1700-tallet, en tidsalder som hittil er behandlet svært lite innen minoritetsforskningen. Likevel lette man i Norden allerede på 1700-tallet etter svar på spørsmålet ”Hvem var det som kom hit først?”

Porthan blir ofte kalt den finske historieskrivingens far. Ryymin og Pippin Aspaas presenterer Porthans livsverk og elementer han brakte inn i kvenforskningen, og gransker hvordan 1800-tallets historikere forholdt seg til dem. Artikkelen danner også en interessant bakgrunn for den seinere bruk av etnonymet kven, og påminner om historietolkningens søken etter hensikt og forholdsmessighet. I forbindelse med

artikkelen blir Porthans verk *De Antiqua Gente Qvenorum (Om det gamle folket kvenene)* fra 1788 offentliggjort i finsk og norsk oversettelse. Den finskspråklige oversettelsen er ved Iiro Kajanto, den norskspråklige ved Per Pippin Aspaas og Teemu Ryymin. Den norske oversettelsen har også med omfattende forklaringer og kommentarer fra artikkelforfatternes side, noe som åpner teksten slik at den blir mer utbytterik for en moderne leser.

Kari Storaas sin artikkel *Fra innvandrere til nasjonal minoritet* bygger på et omfattende intervju materiale, som hun har samlet inn i Varanger i Nord-Norge i årene 2004–2005.

Storaas skisserer i lys av sitt materiale utviklingen av den etniske selvforståelse blant finske migranter som flyttet til Norge på 1800-tallet. Hun gransker blant annet hvordan endringer i minoritetspolitikken har påvirket folk i området i forhold til etnisk identitet og betegnelser de brukte om sin egen gruppe og om andre. Storaas har undersøkt hva som har vært utgangspunktet når de har valgt mellom alternativene ”finsk”, ”kvensk” og ”norsk”. Blant annet blir spørsmålene om bruken av etnonymet kven, om definisjonen på etnisk finskhet og om språkets betydning behandlet ut fra mange synsvinkler. Om emnet har Storaas også skrevet en doktoravhandling, som var ferdig i 2007.

I Tanja Joonas artikkel *Sammenliknende synsvinkel på ILO-konvensjon nr. 169 – spesielt artiklene 1 og 13-19* granskes spørsmål knyttet til ratifisering og anvendelse av Den internasjonale arbeidsorganisasjonens (International Labour Organization, ILO) konvensjon Nr. 169 om urbefolkninger ut fra en nordisk synsvinkel. Av de nordiske landene har Norge og Danmark ratifisert konvensjonen, i Finland og Sverige er saken enda under overveielse.

Man regner med at det i verden finnes cirka 350 millioner personer som tilhører urbefolkninger og cirka 5000 forskjellige stammer, hvorav en stor del befolker isolerte deler av jordkloden. Blant disse finner man høy barnedødelighet, lavere forventet levealder enn for den øvrige befolkningen, sosiale og helsemessige problemer, og endatil er alvorlige krenkelser av menneskerettighetene vanlige. Artikkelforfatteren sammenligner hvordan konvensjonen blir iverksatt i land som allerede har ratifisert konvensjonen, som skal regulere tallrike saker som helsestell, sosialtrygd (folketrygd), arbeidsledighet, utdanning og utøving av tradisjonelle næringer. Men på det praktiske plan ser disse sakene ut til å ha havnet i skyggen av landrettighetsspørsmålet. Kravet om innrømmelse av eiendoms- og råderett for urbefolkninger i de områder de tradisjonelt har bebodd, har ut fra ratifiseringssynspunktet vært spesielt problematisk. Også selve ILO-konvensjonen er blitt kritisert for å være utydelig, for å gi grunnlag for flere tolkningsmuligheter og for å være eurosentrert. Joona gransker i sin artikkel politiske og rettslige prosesser, progresjon og endringer som har skjedd når konvensjonen er blitt anvendt i praksis i stater som har ratifisert den.

Alle artiklene i dette nummeret kan leses på finsk eller kvensk og norsk. Takk til våre dyktige oversettere Kristiina Antinjuntti, Klaus Skoge og Hanne Elin Utvik.

Tromsø og Alta den 2. november 2009

Anitta Viinikka-Kallinen og Egil Sundelin
Ansvarlige redaktører